

NOVICE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Bleiweis.**

Tečaj IX.

V sredo 19. listopada (poznojesna) 1851.

List 47.

Čigavo je blagó, ki o povodnjih po vodi priplava in ga kdo vjame?

Od več strani sedaj slišimo, da nekteri menijo, da, kar kdo po vodi vjame, je njegovo.

To je sila napéna in kriva misel, ker nobene take posvetne postave ni, ki bi to prilastenje dovolila, in ker je tudi zoper božjo zapoved in zoper kersansko ljubezin, ako se ptuje blagó lastniku ne poverne, če je lastnik znan, kterimu sliši.

Silna povodinj je raztergala po mnogih krajih fabrike, mline, hiše itd.; iz téh se dostikrat na tanjko vé, čigava je kakošna reč. Take in vse druge reči, od kterih se vé čigave so, skrivati, in jih ne nazaj dati znanimu lastniku, je kakor tatvína in poverh tega še cló posebno hudobna brezseróna tatvína, če se revežem, ktere je nesreča že tako hudo zadela, še to, kar bi lahko nazaj dobili, zataji in nazaj ne da.

Kakor o povodnjih se tudi ob ognju večkrat take atvine godé, da ljudjé, kar ognju otmejo, za svojo last spoznajo, „češ: če bi ne bil jez otél, bi bilo pa pogorelo“. Ravno taka hudobna misel se sliši tudi o povodnjih, „češ: če bi ne bil jez vzel, bi bilo šlo po vodi naprej!“

Ako bi to veljalo, bi še ne bilo varno, kadar hud veter piše, s klobukam na cesto iti; če nam piš klobuk vzame, ga zna kdo drug vjeti, rekoč: moj je; če bi ga ne bil jez vzel, bi znal Bog vé kam odnešen biti.

Za potrebno smo spoznali, tega opomniti, kernam je bilo povédaño, da je imenovana kriva misel med ljudmi, in da nekteri tudi po ti krivi misli ravnajo.

Vsak je dolžán po postavi in po vesti nazaj dati, kar je o povodnji vjel, ako vé ali se mu pové: čigavo da je.

Ako nobeniga gospodarja ne more zvediti, naj misli: da, kar mu je priplavalo, je revežem odplavalo — naj tedaj med reveže razdeli, če ni sam revež. —

Pravde za gojzde in pašnike.

Dostikrat je razdelitev občinskih pašnikov in gojzdov priporočena bila, in vonder večidel zastonj. Med poglavitnimi zadržki razdelitve so večkrat pravde za posest taciga sveta, ki se včasih dolgo vlečejo med kmeti in kmeti, med kmeti in soseskami, med soseskami in soseskami (od pravn med kmeti in grajšinami ne velja ta beseda). Veliko sovraštva, preganjanja, poškovovanja in veliko zgube in potrate premoženja iz takih pravn izhaja; občne skušnje so tú poterdile veljavo stariga pregovora: „Boljši revna pogodba (kumerna glihinga), kakor debela pravda“. De bi pač takošni pravdarji, če jim že za pravico in za ljubezin ni mar, saj bolj prevdarili, kaj jim je v dobiček in

kaj v škodo. De bi pa tudi tisti, kteri take pravde v roke dobé in jih vodijo, si bolj prizadeli, jih kar je moč brez ovinkov kmalo h koncu dognati!

Uzroki takih pravn so nar večkrat lakomnost ali krivičnost od ene ali druge ali od obéh strani, in uzroki njih dolgosti so večkrat premalo na tanjko razločene okolišine. Ni lahko pravica eniga za pašo ali les v ptujim spašniku ali gojzdu kterikrat gola sužnost za drugiga; to je, ako ima eden kako tako pravico v ptujim, je redko brez kaciga odplačila za družiga. Ali imajo kmetje in soseske križem pašé, to je, kakor eni pasejo po drugih svetu, tako drugi po unih zemlji. Ali je bil spašnik ali gojzd od začetka obojim enako v vlast ali v vžitik dan, in je tako vedno brez kake drugačne pogodbe ostal. Ali eni zato na drugim pašo imajo ali les sekajo, de jim pa nasprot v kakim delu pomagajo, na priliko, steljo ali derva pomagajo voziti. Ali je včasih kakošno plačilo v denarjih izgovorjeno bilo, ktero se je ob enim izplačalo, ali se vsako leto plačuje. Dostikrat pa po tem pravda pride, ker eni hočejo po ptujim pasti, sami pa po svojim ne pusté drugih; ali ker eni hočejo kak svet čisto za se obderžati, desiravno imajo drugi enake pravice do njega; ali eni nočejo več te pomoči ali tistiga plačila drugim skazati, kakor so popred navado imeli, in drugi jim zato tudi vžitek pašé ali lesa branijo; in pri vsim tem se kaka taka okolišina zamolči ali zataji. Na priliko je bila med dvema soseskama pravda zavoljo pašé; eni bi bili radi izgnali druge popolnoma iz pašé, ker so drugi predalječ živino pasli na svetu pervih; popred so imeli križem pašo, in drugi so pervim še pomagali steljo voziti, te okolišine ste pa v pravdi obe stranki zamolčale. V pravdi je na to prišlo skazati: ali so prvi iz svojiga sveta kterikrat v prejšnim času druge izgnali; to se pri križem paši gotovo ni dalo skazati in tedaj je bila drugim pravica pašé prisojena; vender sodba je dalj časa omahovala in negotova bila. Naj bi bila saj okolišina od križem pašé omenjena bila (ker za vožnjo ni bilo tako gotovo, ali je bila le iz prijaznosti ali po dolžnosti), in pravda bi bila hitro v kraji; vedili bi bili pravdni dohtarji za kaj se poganjati, in sodniki kako soditi; brez tega pa je bilo vse omahljivo. Pravda pa še ni razločena, ker pri vsim spričevanji vonder meje pašne pravice niso bile na tanko skazane; in drugi spet dalj pasejo, kakor prvi za pravico spoznajo. Vzela je že pravda le eni teh sosesk blizo 500 goldinarjev, in vonder ste obe soseski zdaj še na tem, kakor ste bile pred pravdo! Pri enaki pravdi med dvema drugima soseskama je nek že tudi le ena sama kakih 4 tisuč goldinarjev po vodi zmetala; — drugač se namreč od takiga izdajanja denarjev ne more reči, kakor de po vodi gré, ker pravde konca ni.

Naj bi več pravičnost in resničnost veljala, naj bi več prava ljubezin kraljevala, naj bi vsak

saj bolj svoj pravi dobiček spoznal: marsiktera pravda bi manj časa terpela, ali bi je še morebiti celo ne bilo.

Te besede piše prijatelj miru in sprave iz dobrih namena. Kdo drugi v pravdarskih rečeh bolj premešeni zna v prid kmetijstvu kaj več pisati. P.

Perva razstava in kmetijska seja u Šoštanju.

(Po J. Suču poslano.)

Šaleška dolina je u kmetijskih zadevah s Sloveno-Gradčko u zavezi, in se prišteva h Sloveno-Gradčki kmetijski podružnici, kamor iz Šaleške ali Šoštanjske doline družbiniki blizo 5 ur hodá imajo. Šoštanjski g. nadučitelj Peter Musi, odbornik ove podružnice, je častitega g. predstojnika nagovoril, da bi dovolil, da bi enbart odbor u Šoštanju h kmetijski seji se snidil. In ti slovesni dan je bil 20. kozoperska t. l.

Čast. g. Andrej Urek, Škalski tehant, so pred sejo sv. mašo z leviti peli. Pri sv. maši so domači, večidel rokodelski učenci in podmojstri, godli, kateri le malo čez leto se glasbe učijo, pa u tej umetnosti jako veselo napredovajo. U lepo čast jim služi, da bezdelnost umetnosti posvečevajo, ktera jim um bistri in serca žlahtni. Pohvaliti moram njih veštnega nevtrudljivega glasbe učenika gosp. Raimunda Pirša, bilježnega (notarjevega) uradnika, kateri brez plače glasbo uči; pa tudi častite gg. c. kr. uradnike in tiste posestnike, kateri so za glasbeno orodje priložili, ktero za naših 20 godcov pri 450 fl. u dobrim denaru veljá.

Po sv. maši je bila seja u učivnici. Poleg gg. odbornikov, udov kmetijske družbe iz naše doline, več g. duhovnov in uradnikov, se je tudi kmetovavcov polno učivnico nagnječilo.

Pred učivnico je bilo nekaj nove z najdbe kmetijskega orodja razstavljenega, u prostorni učivnici pa mnogih in raznih poljskih pridelkov, sadja, cvetlic in sémena. Ko se je razstava, sosebno od kmetovavcov, z radostjo pregledala, je odbornik, g. Peter Musi, u domačem slovenskem jeziku, nagovor pričel in dokazal, kako se dandanašnji najviši vladarstvo in vsi iskreni domorodci krepko poganjajo, dragimu kmetijskimu stanu na višo stopnjo pripomagati, sosebno koliko koristnega se je že po kmetijskih družbah u blagor ljubi domovini dognalo.

Naj važnišo naredbo kmetijske družbe hvali odbornik bratovšino sv. Floriana. On živo priporoča k tej bratovšini pristopiti, v kateri vsak deležnik sebi ali bližnjemu u naj veči sili gotovo pomoč pridobi. Pa tudi svojo misel raznani: kako bi se u okolici Šoštanjske okrajne sodnije vzajemna družba vtemelila, po kateri bi deležniki tudi svoje zaloge, pohišje itd. ognja zavarovali, ker Gradčka zavarница takovih reči u zavarovanje ne vzame. Odbornik hvali posestnike Šoštanjske fare, ker, če se ednemu ali družemu po ognju nesreča pripetí, mu njegovi sosedje radi z lesom, vožnjo in delom na pomoč pridejo, in priporoča to bratovsko ljubezen, da bi se tudi po bližnjih sosedčkih farah posestniki u eno tovaršijo zavezali.

Govornika predlog pa je, da bi se deležniki zavezali, u tej okrajni pogorelcu, kateri bi u naše družbe bil, u gotovini nekaj priložiti. U okrajni Šoštanjske sodnije je višej od 2000 posestnikov, katerih poslopja posamesno stojé — in le taci posestnikov vlastnina bi se u omenjeno zavarovanje vzela; veščanov in teržanov ne. — Ko bi ovi posestniki pogorelcu, bodi si pri kakošni drugi tovaršiji zavarovan ali ne, po 1, 2 ali 3 dvajsetice, ali pri večim broju udov, le po 1, 2 ali 3 desetice priložili bi to 100, 200 do 300 fl. zneslo.

Če bi pa kak posestnik se dal u dva ali tri razrede zapisati, kakor odbornik misli, da bi se udje vredili, bi njegovo odškodovanje u nesreči po ognju, 400, 500, 600 fl. in še višej zneslo. Tudi bi se dolaga le tistibart odrajtovala, kedar bi se kakšnemu udu na zavarvanih rečeh škoda po ognju pripetila, sicer pa bi nobenedolage ne bilo. U naših krajih. to je u imenovanim okrogu pade po 29stolétni skušnji med tretje in šerto leto pogor. U zadevi te družbe bo učitelj primerne postave predložil, če se njegov nasvèt poterdi.

Na ti nagovor se oglasijo pričijoči g. župani, da hočejo tako hasnovito naredbo krepko podpirati, da le obljubljene postave dobó; tudi od vsih družih nazočih poslušavcev je bil predlog ednoglasno z veseljem sprejet. Od tiste dobe nas je že mnogotero vprašanje doletelo: ali se bo skoro u to bratovšino zapisovalo? Toraj veselja in gotova nada, da se bo ova družba o kratkem osnovala! *)

(Konec sledí.)

O zadevah poglavnih ljudskih šol na Krajskim.

(Konec.)

Kar nauk slovenskiga in nemškiga jezika vtiče, ki se mora v poglavnih mestnih šolah kot potreben nauk za višji šole učiti, je g. nadzornik pravo pot tako dobro zadel, da njegovo vodilo zasluži sploh v vsih poglavnih šolah vsih slovenskih deželá vpejlano biti. Teško je tu se Scyle tako ogibati, da ne padeš v Karybdo, — g. Močnik se je skazal previdniga mornarja tudi o tem. Nobenimu jeziku se tu krivica ne godí. Naravno je otrokam slovenskiga rodú, da v spodnjim oddelku 1. razreda se uk le v samim slovenskim jeziku začne in skozi celo leto slovenski jezik učitvi premaguje; v višjim oddelku tega razreda se enačita eden družimu; le za 1 uro v tednu premaguje še slovenski. V 2. razredu stopi, kakor je prav, nemški za polovico naprej in učbini jezik postane zdaj nemški; enaka je tudi v 3. razredu, vunder obderží skozi in skozi ne le v slovnicí, branju in pisanju, temuč tudi v vaji mnogoverstnih pisem itd. slovenski jezik popolnoma svoje pravíce.

Kar je na dalje v tem navodu posebne hvale vredno, je to, da so vsacimu jeziku posebne ure določene, in nadjati se je, da bo g. nadzornik skerbno nad tem čul, da se bo njegov navod tudi na tanjko spolnoval. To je važniši, kakor morebiti kdo na prvo besedo misli. Zakaj po dosedanji navadi je bilo scer tudi ukazano, da naj se slovenski jezik uči, — ali ker sta se večidel nemški in slovenski skup učila, je bilo učeniku preveč na voljo dano, da je delal karkoli je hotel. Je bil učenik slovenskimu jeziku pravičen in ga je sam dobro znal, ga ni zanemaril memo nemškiga, — je bil pa učenik nemškutarske stranke, se vé, kako je z njim ravnal; toliko je v njem učil, da je imé imelo. Vsa ta enostranost, naj bo na ktero koli stran, je po tem navodu overžena.

Ker petje veliko pripomore, da je človek veseliga pa tudi pobožniga sercá, in ker Slovenci kakor Slovani sploh že od nekdej radi pojó in mnogo prav lepih pesem imajo, veli hvale vredni navod, da se imana vsaki poglavni šoli tudi začetni nauk v petji vpeljati, pri katerim naj se pa posebno pobožno-cerkveni pevi izbirajo.

Sklenemo pa to naznanílo s serčnimi željami, da bi častiti g. nadzornik tudi kmalo za druge neglavne ljudske šole na deželi navod učitve osnoval, da bi se tista svojeglavna mešanca, ki tu in tam na Slovenskim le nauk kmečkih otrok zaderžuje, povsod odpra-

*) Zasluži povsod vpeljana biti.